

Suhai Pál

Mozaikkép Weöres Sándorról

Levél Szondi Györgynek

Személyesen csupán egyszer találkoztam Weöres Sándorral. Madár-csicsergést hiába is várnál hát tőlem, az hosszabb dalolást igényelne. Én pedig mindösszesen néhány mozaikdarabkával rendelkezem, ezeket próbálom most összerakosgatni. Talán kiadja a költő arcképét.

A neki küldött borítékon a bélyegző dátumát is próbálom csak kisilabizálni. 1972 lehet, s ha jól olvasom, VI. hó. A nap már teljesen elmosódott, emlékezetemben is. Csak annyit tudok, hogy a költő házaspárhoz bejáratos ismerős színész, Polgár Judit biztatása nyomán adtam postára Weöres Sándornak szóló versküldeményemet. Nem véletlenül éppen neki – akkoriban jelent meg kétkötetes gyűjteményes opusa, az *Egybegyűjtött írások*, mely hamar a bibliám lett. Korábról a *Tűzkút* című kötetét ismertem már, meg is vásároltam.

Polgár Judit. Ugyan ki emlékszik ma már csak a nevére is. Rég elfedte világhírű sakkozónké. Korábban a TIT Budapesti Szervezetében dolgoztam, itteni munkám során kerültem kapcsolatba vele (az egykori színésznővel), aki a hatvanas-hetvenes években alkalmi fellépésekből élt: „haknizott” – vidéki és fővárosi kultúrházakban, művelődési intézményekben mondott verset. Ruházatának különös színfoltjával, főleg a szabolcsi „fekete vonatokon” nemegyszer keltett megütközést. De ilyenkor (elbeszélése szerint) elmagyarázta munkába igyekvő utastársainak, hogy feltűnő öltözete éppoly munkaru-

ha, mint az ő overalljuk. Meggyőző érv lehetett – közvetlensége, segítőkészsége, eszessége, politikai tájékozottsága és bátorsága is mind magyarázat a Weöres házaspárral való kapcsolatára. Földes Gábor kivégzéséről tőle hallottam először. S a győri „ellenkormányról” és a „Dunántúli Köztársaságról” is (valójában a Győri, illetve a Dunántúli Nemzeti Tanácsról).

A napokban jelentette meg Steinert Ágota Weöres *Egybegyűjtött írásainak* mintegy a folytatásaként (s ugyanakkor a Károlyi Amynak tett régi ígéret beváltásaként) a hagyatékban, gyűjteményekben és újságokban kallódó Weöres-versek testes kötetét, a több mint hétszáz oldalas *Elhagyott verseket*. A Kossuth rádió műsorában, a *Vasárnapi újságban* most hallottam a híret. Első gondolatom: lehetett volna még vaskosabb is e kötet, ha semmi mással, hát a tulajdonomban lévő, az olvasók számára egyelőre kevésbé ismert Weöres-kézirattal is gyarapodhatott volna. De hát nem gyarapodott: Steinert Ágotával nem tudtunk egymás szándékairól és kincseiről. Lappang még nyilván nem egy Weöres-vers, sőt -kézirat is. Nekem is hanyag eleganciával nyújtotta a szóba hozottat a már szóba hozott egyetlen találkozásunk alkalmával. Ennek a története pedig a következő.

Törökvész úti lakásuk közelében, egy presszó kertjében, még a nyár folyamán, az esti órákban adott randevút nekem a költő (melyre felesége, Károlyi Amy is elkísérte). „Most megy a

nap le” – konstataulta Weöres hibátlan adoniszi mértékben, mielőtt az általam küldött versek értékére terelte volna a szót. De ezt is a lehető legegzezaktabb és legkülönösebb formában: az akkoriban „divatos” strukturalista eljárásoknak is becsületére vált volna. (Az én kis verssem elemzése.) Mert mit is csinált? Fogta az egyik költeményt, s módszeresen elkezdte kiirogatni szavait a küldemény éppen kéznél lévő borítékjára. Ha most utána számolok, minden tizedik szót. De kétszer végigvezve ám a versen: a végéről még az elejére tért s újból kezdte a műveletet. (Másodjára immár új szavakat lejegyezve – alaposan, véletlen és tévedés esetét kizárva.) S így jutott el egy szinte újabb költeményig. Ezt minősítette.

De még ekkor sem állt meg. Megfordítva a lapot (csak nem az én pár sorom ihletére?) néhány másodperc alatt egy újabb verset körmölt a borítékra. Egy nyilvánvalóan akkor kiötlött költeményt. Így kell verset írni! – ez volt az értelme gesztusának, amellyel visszaadta a paksamétát. Nekem eszembe se jutott az éppen ellesett módszer alkalmazni, udvariatlan ámulatomból csak arra futotta, hogy tisztázzam: valóban nekem adja-e a verset. S hogy igen, nem firtattam tovább. (Nehogy meggondolja magát.) De nem: királyi nagyvonalúsággal búcsúzott.

Egyik költőbarátom verseskönyvének fülszövegei között olvasom Lator László méltató sorait: „...íme Amade báró ükunokája. Nemcsak mert elragadóan pajzán, majdnem-trágár, játékosan bordélyházias. Hanem még inkább azért, mert kifogyhatatlan nyelvi ötleteiben, majdnem-halandzsa, mégis mindig érthető, hol tájnyelvies, hol szlenges szóeleményeiben. Mintha leginkább ebben lelné kedvét. Ha könyvét felütjük, egy tarka maszkabálba lépünk. Talán nem is vagyunk rá

kíváncsiak, mi van az álarc alatt, élvezzük, hogy jókedvűen palira vesz bennünket.” Vajon mért jut ez eszembe éppen itt? A Weöres-versről szólván? Mintha illene rá is. Persze csak „mintha”, leszámítva a leszámítandókat, s a költőbarát versei kapcsán később megfogalmazott dohogásaimmal kiegészítve:

„A fülszövegeket olvasgatva Lator László ragadta meg leginkább a figyelmemet. »Amade báró ükunokája« – ez már valami, nemcsak hízelgő, de tág horizontot is rajzol köréd: egyenesen az irodalomtörténetbe helyez. (Még akkor is, ha kritikusaidd, egyelőre, váratnak magukra.) Hogy igaz-e ez az állítás? Weöres könyve (*Három veréb hat szemmel*) Amade (László, a fiú!) költészetének szélsőségeit egészen a »vakversig«, a »lettrizmusig« látja terjengeni. Lator is veled kapcsolatban »majdnem-halandzsáról« beszél. Maszkabált emleget, álarcot, mely káprázatával tökéletesen beéri (ő, az olvasó), szinte nem is kíváncsi arra, ami mögötte van. Telitalálatnak érezném e jellemzést, ha csak az első felét olvashatnám. Így viszont könnyen félresiklatónak is. Csűrös Miklóstól megtanultam, hogy ilyen esetben jobb az álarc félrecsúsztatását (is) észrevenni, a mögötte rejtőzködő vagy mögüle kikandikáló arcot. E költészet (általam már többször emlegetett) polifóniáját. Legjobb verseidben mindig ezt figyelhetem meg: a felszín tűzijátéka mögötti (vagy még inkább: a nyelv tűzijátékában) egy másik, homályos-rejtelmes, mégis evidenciaként ható, mondhatnám azt is, hogy egyszerre metafizikai és személyes dimenziót.”

Mindezt persze legalább ennyire (és talán még megfontoltabban) Weöres költészetére is érvényesnek kell tekintenem. Talán még a szóban forgó versre is áll. De erről egy másik

önidézettel (!) szeretnék már szólni. (Egy kicsit más szögből is mutatva a weöresi verset.) Meglepő módon egy Mikszáth-regény kapcsán (ahogy is ezt annak idején Mikszáthban-boldog és „büntárs” levelezőmnek, Praznovszky Mihálynak írtam): „Még egy esetet említek. A *Különös házasságban* diáktrefaként szerepel a *Marseillaise* szövegének halandzsaváltozata (a cenzúra kijátszásának furfangos példajaként). E »zagyvalékról« a mű elbeszélője alapítja meg, hogy »az összehalászott szavak valóban nemcsak a dallamhoz simulnak jól, hanem az eredeti francia szöveget is utánozzák« – nyilván hangzásban, de ezt már én teszem hozzá. Ha pedig idézem e versbetét részletét, és mindjárt melléje teszem Weöres Sándor egy rögtönzését (ez utóbbi kézírata az én tulajdonomban van), nyilvánvaló hasonlóságra bukkanunk itt is – a »semmilyen nyelvű, modern lettrista vakszöveg« logikájára (az előbbi meghatározás is Weörestől származik). Nézzük először Mikszáthot:

*Gyúrotábla, rézfazék,
Rántó lábás, vasreszelő
– Frau Mutter! Frau Mutter!
A kávé,
Krampampuli, limonádé,
Puncs, friss virsli,
Rántás, mártás, jó eledel.
– Véber Kádi, Matilde!
Jäger Lizi, tous le trois!
– Matilde!
Patront ás
Aridone Simonide,
Brixit Mátyás,
Setzgetz Vencel,
Amzát húzta
Drei Matador...*

S mindjárt Weöres is melléje (más ritmusban ugyan, de mintha csak folytatása lenne):

*sóher benci
kaufmann berci
schlagnicht pikki
trágár jancsi meg
flangál pancsi
koszlott pincsi de
húzdmeg tercsi
s ideoda karcsi
hétrét manci
marhula marcsa
tigris mancsa
fekete a kecske
tyukszemlencse*

Nem kell kételkednünk, Weöres nyilván olvasta a *Különös házasságot*, de hogy közvetlen hatásról lenne itt szó, azt éppen az ő esetében kizárhatjuk – rá mindenki hatott (vagy ő hatott mindenkire!).”

Most, hogy végre itt áll a Weöres-vers szövege is, talán már be is fejezhetem mondókámat, vagyis a mozaikszemcsék rakosgatását. Legfőjebb annyit még, hogy valahol félúton találok e verset a közismerten „lettrista” Weöres-„vakszövegek” és a *Magyar etüdök* vagy a *Harminc bagatell* némely groteszkül játékos (szójátékos) megoldása között. Az előbbiekre a *Táncdal* („panyigai panyigai / ü panyigai ü...”) vagy a *Hangcsoportok* („Ange amban ulanojje / balanga janegol...”, illetve „Vikulili hejriri sziggaga / mukofoki kupukájlili vikufuja...”), az utóbbiakra a *Rumba* („Ha jön a bika / ha jön a bika / ha jön a bikák legnagyobbika...”) a példa.

S legvégül a *Három veréb hat szemmel* összeállításában segédkező és a könyv jegyzeteit író KSI (Kovács Sándor Iván) néhány sora – immár Amade Lászlóról: „A *Lila moja lila* »értelmetlen dalolását«, »vakszövegét« Tőzsér Árpád időközben megfejtette (a szlovák nyelvből). (...) A fő kér-

désre azonban úgy válaszol, hogy a »pusztán hangszimbolikai alapon felfejtett versjelentést a fogalmi szint« nem korrigálja. »Esetleg konkrétabbá

teszi.« Valahogy így lennék én is a sóher bencivel, ha ezek után még magyarázkodni kezdenék. Elégedj meg, kérlek, kövecseimmel.

